

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 450

Polityka ekonomiczna

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracenaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-617-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Lyubov Andrushko: Prognozowanie pozyskania drewna w Polsce na podstawie danych GUS / Roundwood production forecasting in Poland, on the basis of the data of the central statistical office.....	13
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość i oczekiwania większych zarobków a ryzyko podjęcia działalności / Entrepreneurship and higher earnings expectations vs. risk of business set up.....	25
Beata Bieńkowska: Spółdzielnie socjalne – szanse i bariery rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce / Social cooperatives – opportunities and threats for social entrepreneurship development in Poland.....	35
Wioletta Bieńkowska-Gołasa: Produkcja i wykorzystanie energii elektrycznej na Mazowszu z uwzględnieniem OZE / Production and use of electricity in Mazowsze with the consideration of renewable energy sources.....	46
Agnieszka Biernat-Jarka: Dzierżawa jako sposób zwiększenia powierzchni gospodarstw rolnych w województwie mazowieckim / Leasing as a method of farms' area increase in Mazowsze Voivodeship.....	56
Krystyna Bobińska: Miejsce kraju w rankingach wieloczynnikowych jako podstawa do identyfikacji nieuruchomionych rezerw rozwoju gospodarczego / The place of the country in the multifactoral ratings as a basis for identification of the hidden reserves for economic growth.....	68
Malgorzata Bogusz, Sabina Ostrowska: Wybrane problemy polityki społecznej i zdrowotnej wobec osób starszych na poziomie lokalnym – sztuka partycypacji / Chosen problems of social and health policy for seniors at local level – the capability of participation.....	82
Przemysław Borkowski: Problemy prowadzenia rachunku kosztów i korzyści w inwestycjach infrastrukturalnych / Challenges in optimising cost-benefit analysis in infrastructure projects.....	91
Barbara Chmielewska: Dysproporcje w jakości życia ludności wiejskiej i miejskiej a polityka ich zmniejszania / Disparities in quality of life of rural and urban population vs. policy of its reduction.....	103
Kazimierz Cyran: Postrzeganie marek własnych produktów żywnościowych a perspektywy ich rozwoju / The perception of private labels of food products vs. the prospects for their development.....	114
Sławomir Dybka: Skuteczność promocji w Internecie – perspektywa klienta / Effectiveness of the Internet promotion – customer perspective.....	125
Malgorzata Gasz: Priorytety rozwoju innowacyjności polskiej gospodarki / Priorities of Polish economy innovation development.....	138

Aleksandra Gąsior: Poziom rozwoju transportu jako determinanta procesu restrukturyzacji dużych przedsiębiorstw / The level of transport as a determinant of the process of large enterprises restructuring	150
Edyta Gąsiorowska-Mącznik: Przedsiębiorczość w strategiach gmin województwa świętokrzyskiego / Entrepreneurship in strategies of municipalities of Świętokrzyskie Voivodeship	161
Jarosław Górecki, Jadwiga Bizon-Górecka: Analiza zachowania inwestorów w odniesieniu do kryterium ceny za roboty budowlane / Behavior of investors and price for construction works.....	172
Artur Grabowski: Wolność prowadzenia działalności gospodarczej w obszarze sportu profesjonalnego / Freedom of business activity in the area of professional sport.....	182
Sylvia Guzdek: Kooperacja jako główna forma współpracy przedsiębiorstw w międzynarodowych sieciach biznesowych / Cooperation as the main form of cooperation in international networks of business	191
Marcin Halicki: The Foster-Hart measure as a tool for determining the set of risky portfolios that do not expose the investor to the bankruptcy / Miara Foster-Harta jako narzędzie do wyznaczania zbioru ryzykownych portfeli, które nie narażają inwestora na bankructwo.....	205
Mateusz Halka: Wykonawcy robót budowlanych na rynku zamówień publicznych a ich kondycja ekonomiczno-finansowa / Construction contractors on the public procurement market vs. their economic and financial standing	217
Tomasz Holecki, Magdalena Syrkiewicz-Świtała, Agnieszka Bubel, Karolina Sobczyk: Finansowe konsekwencje realizacji dyrektywy transgranicznej w ochronie zdrowia / Financial consequences of the implementation of the cross-border healthcare directive	229
Żaklina Jabłońska: Marketing relacji i CSR jako narzędzia budowania przewagi konkurencyjnej przez franchyzodawców branży gastronomicznej w Polsce / Relationship marketing and CSR as tools for building of competitive advantage by franchisors of foodservice industry in Poland	241
Sławomir Jankiewicz: Wpływ bezpieczeństwa energetycznego na rozwój gospodarczy w Polsce / The impact of energy security to the economic development in Poland	251
Emilia Jankowska: Zróżnicowanie infrastruktury transportowej w kontekście polityki Unii Europejskiej / The diversity of transport infrastructure in the context of the EU policy	260
Bożena Karwat-Woźniak, Paweł Chmieliński: Przemiany w strukturze agrarnej polskiego rolnictwa i wpływ wybranych instrumentów WPR na te procesy / Changes in the agrarian structure of Polish agriculture and the impact of selected CAP measures on these processes	272

Ewa Koloszyz: Światowy rynek mleka – wybrane zagadnienia / World dairy market – selected issues	287
Agnieszka Komor: Wybrane uwarunkowania strukturalne decyzji lokalizacyjnych małych i średnich przedsiębiorstw / Chosen structural conditions of localization decisions concerning small and midium enterprises.....	298
Aleksandra Koźlak, Barbara Pawłowska: Współczesne wyzwania europejskiej polityki transportowej / Current challenges of European transport policy	311
Hanna Kruk, Anetta Waśniewska: Parki krajobrazowe i narodowe jako element rozwoju zrównoważonego na przykładzie gmin województwa wielkopolskiego / National and landscape parks as part of sustainable development. Case study: Wielkopolska Voivodeship communes	323
Anna Krzysztofek: Dyrektywa 2014/95/UE oraz wynikające z niej zmiany / Directive 2014/95/EU, and changes resulting from it	334
Władysława Łuczka: Ekologiczna gospodarka żywnościowa w województwie wielkopolskim w okresie integracji z Unią Europejską / Ecological food economy in Wielkopolska Voivodeship in the time of accession into the European Union	347
Aleksandra Majda: The analysis of succession strategy, success determinants in Polish family business – case study / Analiza determinant sukcesu strategii sukcesyjnej w polskich przedsiębiorstwach rodzinnych – studium przypadku.....	357
Janusz Majewski: Problem wyceny zapyłania jako usługi środowiskowej / The problem of the valuation of pollination as environment service	369
Arkadiusz Malkowski: Ruch graniczny jako czynnik rozwoju regionu przygranicznego na przykładzie pogranicza zachodniego Polski / Border traffic as a factor in the development of border regions on the example of the borderland of Western Poland.....	378
Grażyna Michalczuk, Agnieszka Zalewska-Bochenko: Platforma e-PUAP jako przykład elektroniczacji usług administracji publicznej dla ludności / e-PUAP as an example of electronic services of public administration for the citizens	390
Danuta Mierzwa, Małgorzata Krotowska: Czynniki ekonomiczno-społeczne integracji poziomej rolników – raport z badań / Economic and social factors of horizontal integration of farmers – study report	399
Karolina Olejniczak: Czynniki rozwoju obszarów funkcjonalnych w świetle badań empirycznych / Factors of functional areas development in the light of empirical research	410
Dorota Pasińska: Polski rynek drobiu po wstąpieniu do Unii Europejskiej / Polish poultry market after the accession to European Union	421
Ewa Polak, Waldemar Polak: Wskaźniki dotyczące zdrowia i opieki zdrowotnej jako mierniki jakości życia w Polsce na tle wybranych państw /	

Indices referring to health care as the measure of life quality in Poland in comparison to selected countries.....	433
Adriana Politaj: Zakłady aktywności zawodowej oraz zakłady pracy chronionej jako pracodawcy osób niepełnosprawnych w Polsce / Vocational development centres and sheltered workshops as employers of handicapped persons in Poland	446
Iwona Pomianek: Klasyfikacja gmin miejsko-wiejskich w Polsce według poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego / Classification of semi-urban communes in Poland by the level of socio-economic development	458
Zdzisław W. Puślecki: Current re-shaping of international business / Obecne zmiany kształtu biznesu międzynarodowego	471
Magdalena Ratalewska: Rozwój sektora kreatywnego gier komputerowych w Polsce / The development of the creative industries sector of computer games in Poland.....	491
Jarosław Ropęga: Czynniki niepowodzeń gospodarczych małych przedsiębiorstw w aspekcie nowego paradygmatu cywilizacyjnego / Failure factors of small enterprises in the context of new paradigm of civilization ...	501
Robert Rusielik: Wykorzystanie alternatywnych indeksów produktywności do pomiaru efektywności rolnictwa w Polsce / Alternative productivity indexes for measuring agricultural efficiency in Poland.....	514
Izabela Serocka: Znaczenie czynników lokalizacji przedsiębiorstw a aktywność władz lokalnych gmin województwa warmińsko-mazurskiego / The importance of business location factors vs. the activity of Warmia and Mazury Voivodeship local authorities.....	524
Katarzyna Smędzik-Ambroży, Joanna Strońska-Ziemiann: Rozwój lokalny na obszarach wiejskich o zróżnicowanym rolnictwie (przypadek podregionu pilskiego na tle sytuacji w Wielkopolsce) / Local development in rural areas with diversified agriculture (the case of pilski subregion on the background of the situation in Wielkopolska).....	538
Karolina Sobczyk, Tomasz Holecki, Joanna Woźniak-Holecka, Michał Wróblewski: Wykorzystanie środków publicznych w walce z wykluczeniem cyfrowym na poziomie samorządowym / Public funds use against digital exclusion at the level of self-government	550
Michał Świtłyk: Efektywność techniczna gospodarstw mlecznych w Polsce w latach 2009-2011 / Technical efficiency of dairy farms in Poland in 2009-2011.....	561
Dariusz Tłoczyński: Konkurencja pomiędzy przewoźnikami Ryanair i Wizz Air jako element rozwoju polskiego rynku usług transportu lotniczego / Competition between Ryanair and Wizz Air as an element of development of Polish air transport market	570

Weronika Toszewska-Czerniej: Productivity of service delivery process as a factor affecting the level of differentiation / Produktywność procesu usługowego jako czynnik kształtujący poziom zróżnicowania	584
Roman Tylżanowski: Stymulatory procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce / Stimulators of technology transfer processes in high-tech manufacturing sector in Poland	594
Małgorzata Wachowska: Czas pozyskiwania cudzych idei przez przemysł. Doświadczenia Polski / Adoption time of others' ideas by industry. Experience of Poland	606
Agnieszka Werenowska: Kierunki zmian na rynku niskokosztowych linii lotniczych / Directions of changes in the market of low-cost airlines.....	616
Barbara Wieliczko: Wspólna Polityka Rolna a zarządzanie ryzykiem w rolnictwie / Common agricultural policy vs. risk management in agriculture	626
Artur Wilczyński: Progi rentowności w gospodarstwach mlecznych w latach 2013-2020 / Break-even point analysis for dairy farms in 2013-2020	633
Jarosław Wołkonowski: Handel zagraniczny Litwy w latach 2012-2015 a sankcje gospodarcze przeciw Rosji / Lithuanian foreign trade in the years 2012-2015 vs. economic sanctions against Russia	644
Arkadiusz Zalewski: Uwarunkowania regionalnego zróżnicowania poziomu nawożenia mineralnego w Polsce / Determinants of regional differences of level of mineral fertilization in Poland.....	658
Anna Zielińska-Chmielewska, Mirosław Walawski: The use of futures rapeseed contracts exemplified by a trading company in Poland / Zastosowanie kontraktów <i>futures</i> na rzepak przez przedsiębiorstwa handlowe w Polsce	669

Wstęp

Z wielką przyjemnością oddajemy w Państwa ręce publikację pt. *Polityka ekonomiczna*, wydaną w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Opracowanie składa się z 58 artykułów (w tym 5 w języku angielskim), w których Autorzy prezentują wyniki badań dotyczących zagadnień związanych z funkcjonowaniem współczesnych systemów gospodarczych w zakresie polityki gospodarczej. Tematyka podjęta w artykułach jest stosunkowo szeroka – mieści się w czterech obszarach problemowych. Pierwszy przedstawia rozważania związane z polityką innowacyjną, wolnością prowadzenia działalności gospodarczej oraz formami współpracy przedsiębiorstw. Drugi obszar dotyczy polityki transportowej, w tym infrastruktury i konkurencji. Trzeci obejmuje opracowania z zakresu polityki społecznej i zdrowotnej państwa – na poziomie zarówno krajowym, jak i lokalnym. Czwartą grupę stanowią artykuły dotyczące rolnictwa, w tym szczególnie wspólnej polityki rolnej i przemian w strukturze agrarnej.

Publikacja przeznaczona jest dla pracowników naukowych szkół wyższych, specjalistów zajmujących się w praktyce problematyką ekonomiczną, studentów studiów ekonomicznych oraz słuchaczy studiów podyplomowych i doktoranckich.

Artykuły składające się na niniejszy zbiór były recenzowane przez samodzielnych pracowników naukowych uniwersytetów, w większości kierowników katedr polityki ekonomicznej. W tym miejscu chcielibyśmy serdecznie podziękować za wnikliwe i rzetelne recenzje, często inspirujące do dalszych badań. Oddając powyższą publikację do rąk naszych Czytelników, wyrażamy nadzieję, że ze względu na jej wszechstronny charakter spotka się ona z zainteresowaniem i przyczyni do rozpoczęcia inspirujących dyskusji naukowych.

Jerzy Sokołowski, Grażyna Węgrzyn

Katarzyna Smędzik-Ambroży, Joanna Strońska-Ziemian

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

e-mails: katarzyna.smedzik@ue.poznan.pl; ujsce@poczta.onet.pl

---

**ROZWÓJ LOKALNY NA OBSZARACH WIEJSKICH
O ZRÓŻNICOWANYM ROLNICTWIE
(PRZYPADEK PODREGIONU PIŁSKIEGO
NA TLE SYTUACJI W WIELKOPOLSCE)**

**LOCAL DEVELOPMENT IN RURAL AREAS
WITH DIVERSIFIED AGRICULTURE (THE CASE
OF PIŁSKI SUBREGION ON THE BACKGROUND
OF THE SITUATION IN WIELKOPOLSKA)**

DOI: 10.15611/pn.2016.450.46

JEL Classification: H2, Q14, Q18

Streszczenie: Celem artykułu była próba określenia i porównania poziomów zrównowżenia rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, charakteryzujących się zróżnicowanym rolnictwem w Wielkopolsce, z uwzględnieniem komponentów: ekonomicznego, środowiskowego i społecznego tego rozwoju. Badaniem objęto obszary wiejskie (powiaty), tworzące podregion w tym województwie, zdiagnozowany jako obszar o największym zróżnicowaniu intensywności rolnictwa według powiatów. Analizy przeprowadzono, opierając się na danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. oraz Spisów Powszechnych z lat: 1996, 2002, 2010. Udowodniono brak zależności pomiędzy zrównowżeniem rozwoju lokalnego obszarów wiejskich w powiatach podregionu piłskiego a intensywnością rolnictwa ze względu na złożoność czynników kształtujących rozwój, w szczególności w komponentie ekonomicznym i środowiskowym. Wykazano także, że pomiędzy celami o charakterze ekonomicznym i środowiskowym może wystąpić zależność komplementarności, co umożliwia osiągnięcie wysokiego wskaźnika zrównowżonego rozwoju lokalnego ogółem.

Słowa kluczowe: rozwój lokalny, intensywność rolnictwa, obszary wiejskie.

Summary: The aim of the article was to determine and compare the levels of sustainability of local development in rural areas with diversified agriculture in Wielkopolska. The study included rural areas (counties) forming the subregion in the Wielkopolska Voivodeship with the greatest diversity of agriculture. The analyzes were carried out based on the data of the Agricultural Census of 2002 and Censuses from the years 1996, 2002, 2010. Lack of relationship between the sustainability of local development in rural counties of the Piła subregion and the intensity of their agriculture were proven.

Keywords: local development, intensity of agriculture, rural areas.

1. Wstęp

Mnogość celów, którym służy rozwój, oraz zróżnicowanie kształtujących go działań powodują, że pojęcie rozwoju jest złożone i wieloznaczne [Wojtasiewicz 1996]. Zdaniem wielu autorów najbardziej pożądanym rozwojem powinien być rozwój spójny, rozumiany jako swoiste połączenie rozwoju w trzech podstawowych wymiarach: ekonomicznym, społecznym i środowiskowym. Wymiary te są kwintesencją koncepcji zrównoważonego rozwoju, która powstała jako wyraz zwrócenia uwagi na problem ograniczoności zasobów naturalnych (środowiska), warunkujących trwałość rozwoju ekonomicznego. Po raz pierwszy pojęcie to zostało użyte już w 1987 roku przez Światową Komisję ds. Środowiska i Rozwoju (World Commission on Environment and Development), znaną jako Komisja Brundtland (Brundtland Commission). Sama zaś koncepcja klarowała się już w latach 70. w raporcie „Nasza wspólna przyszłość” (*Our Common Future*) zdefiniowano rozwój zrównoważony jako: „zaspokajający potrzeby obecne, nie zagrażając zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb” [Green i in. 2012, s. 303; Board... 1999, s. 21]. Rozwój zrównoważony stanowi więc wizję postępu, który integruje długoterminowe cele, w odniesieniu do kwestii zarówno społecznych, gospodarczych, jak i środowiskowych [Rising, Rehmer 2009]. W ciągu ostatniej dekady XX wieku podjęto wysiłki mające na celu wprowadzenie kwestii dotyczących zrównoważonego rozwoju do praktyk realizowanych w warunkach lokalnych i regionalnych [Board... 1999, s. 1 i 2].

Na obszarach wiejskich szczególną rolę w ich zrównoważonym rozwoju odgrywa rolnictwo. Wynika to ze sprzężenia zwrotnego pomiędzy charakterem rolnictwa na danym obszarze, a zrównoważeniem rozwoju tego obszaru w wymiarach ekonomicznym, społecznym i środowiskowym. Dowodzą tego doświadczenia UE w latach 60. i 70., kiedy to intensywne rolnictwo, którego głównym celem był wzrost produktywności, doprowadziło do wielu niekorzystnych efektów zewnętrznych, takich jak m.in. zanik bioróżnorodności czy skażenie zasobów naturalnych obszarów wiejskich, szerzej zob. [Czyżewski 2013]. Rolnictwo jest też wciąż głównym sektorem gospodarki większości obszarów wiejskich UE [Komisja... 2015, s. 10]. Z kolei oddziaływanie rolnictwa na ład społeczny obszarów wiejskich wynika przede wszystkim z osobliwości rolnictwa rodzinnego, znajdujących odzwierciedlenie w etosie tradycyjnego gospodarstwa chłopskiego i dominacji tej formy gospodarowania rolniczego na obszarach wiejskich UE (szerzej zob. też [Tomczak 2004]). W związku z tym w opracowaniu podjęto próbę określenia i porównania poziomów zrównoważenia rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, charakteryzujących się zróżnicowanym rolnictwem w Wielkopolsce. W tym celu przeprowadzono ocenę intensywności rolnictwa w Wielkopolsce według powiatów. Do analiz wybrano podregion, w skład którego wchodziły powiaty o największym zróżnicowaniu intensywności rolnictwa w województwie wielkopolskim (podregion pilski). Następnie przeprowadzono analizę porównawczą wskaźników zrównoważonego

rozwoju tych obszarów, obliczonych na podstawie danych spisów powszechnych dla lat 1996, 2002 i 2010. Postawiono hipotezę, że obszary wiejskie o stosunkowo intensywnym rolnictwie charakteryzują się relatywnie wysokim zrównoważeniem ekonomicznym i niskim środowiskowym, na obszarach zaś o relatywnie niskiej intensywności rolnictwa występuje sytuacja odwrotna.

2. Metodologia badań

Komparatywnej oceny stopnia intensywności rolnictwa w Wielkopolsce według powiatów dokonano na podstawie danych Spisu Rolnego z 2002 r. Zgromadzone w trakcie tego spisu informacje stanowiły podstawę wyboru podregionu spełniającego kryterium największego zróżnicowania stopnia intensywności rolnictwa w Wielkopolsce według powiatów. Badania oparto na danych Spisu Rolnego dla 2002 r., ponieważ stanowił on rok środkowy dla analiz poziomu zrównoważenia rozwoju lokalnego obszarów wiejskich, w których zastosowano dane zgromadzone podczas spisów powszechnych w 1996, 2002 i 2010 r. Jako zmienne diagnostyczne stopnia intensywności produkcji rolnej wykorzystano informacje dotyczące wyposażenia w ziemię, kapitał i pracę gospodarstw rolnych, znajdujących się w poszczególnych powiatach w Wielkopolsce, jako najważniejszych czynników warunkujących intensyfikację pracochłonną bądź kapitałochłonną. W ramach pierwszego z czynników porównano udział użytków rolnych w powierzchni ogólnej gospodarstwa oraz wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, który pozwala na łączne ujęcie jedną liczbą następujących cech przestrzeni rolniczej: jakość i przydatność rolnicza gleb, agroklimat, stosunki wodne, rzeźba terenu [Brodzińska 2009, s. 38]. Zróżnicowanie wyposażenia w kapitał i pracę gospodarstw rolnych w Wielkopolsce według powiatów określono za pomocą następujących danych: liczba osób utrzymujących się wyłącznie lub głównie z pracy w rolnictwie, wyrażona wartością ludności rolniczej na 100 gospodarstw, liczba maszyn i urządzeń rolniczych oraz budynków gospodarskich w przeliczeniu na 100 gospodarstw rolnych w powiecie. Zbiór zmiennych pozwalających na komparatywną ocenę intensywności produkcji rolnej w Wielkopolsce dodatkowo wzbogacono o informację na temat: towarowości produkcji gospodarstw rolnych¹, udziału zbóż w strukturze zasiewów w przeliczeniu na 100 ha UR² oraz obsady zwierząt gospodarskich (trzoda chlewna, bydło, w tym krowy mleczne) w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych (UR)³. W efekcie końco-

¹ Produkcja, głównie na rynek, jest prowadzona najczęściej na podstawie wykorzystania nakładów przemysłowych, co wynika z konieczności osiągnięcia wysokiej jej wydajności, toteż wskaźnik towarowości informuje w sposób pośredni o intensywności produkcji rolnej.

² O stopniu intensywności rolnictwa danego obszaru można wnioskować na podstawie struktury produkcji roślinnej. Wyższy stopień intensywności produkcji występuje w rejonach wykazujących tzw. monokulturę. Zgodnie z kryteriami produkcji zrównoważonej środowiskowo mamy z nią do czynienia, gdy obszar upraw zbóż przekracza 66% całkowitej powierzchni użytków rolnych, szerzej zob. [Zegar 2014; Wrzaszcz 2012].

³ Do wzrostu intensywności produkcji zwierzęcej przyczynia się przede wszystkim chów bydła, w tym krów mlecznych i koni. Są to kierunki produkcji zwierzęcej, które generują największe stężenie

wym, stosując metodę rang, sporządzono mapę zróżnicowania intensywności rolnictwa w Wielkopolsce według powiatów. W ramach każdego z przyjętych kryteriów, na podstawie których wnioskowano o intensywności produkcji rolnej, dokonano szeregowania powiatów. Do dalszych analiz wybrano podregion⁴ zdiagnozowany jako obszar o najbardziej zróżnicowanej intensywności rolnictwa obszarów wiejskich wchodzących w jego skład. Na podstawie analizy skupień Warda był to podregion pilski. Odnotowano najwyższe rozproszenie według skupień⁵ powiatów należących do tego podregionu, co świadczyło o największym zróżnicowaniu w zakresie intensywności produkcji rolnej na obszarach wiejskich, wchodzących w skład powiatów tworzących podregion pilski (patrz punkt następny).

Następnie dokonano porównania stopnia zrównoważenia rozwoju obszarów wiejskich gmin wchodzących w skład powiatów tworzących ten podregion. Szereg istotnych zmiennych opisujących sytuację społeczno-ekonomiczną z podziałem na miasto-wieś jest zbieranych jedynie podczas spisów powszechnych i publikowanych na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego w podsekcji bank danych lokalnych. W związku z tym, korzystając z dostępności tych wyników, autorki postanowiły zbadać, w sposób możliwie kompleksowy, poziom rozwoju obszarów wiejskich oraz jego zmiany z podziałem na wymiary: środowiskowy, społeczny i ekonomiczny, na podstawie wyników spisów powszechnych z lat 1996, 2002 i 2010. Zastosowano analizę wielowymiarową z wykorzystaniem wielu zmiennych pogrupowanych na względnie jednorodne grupy, pozwalające porównać poziom zrównoważenia badanych obszarów wiejskich w wymiarach społecznym, środowiskowym i gospodarczym. Zmienne te podzielono na stymulanty i destymulanty zrównoważenia w danym wymiarze. W pierwszym przypadku wzrost wartości danej zmiennej powodował wzrost poziomu zrównoważenia w określonym komponencie, w przypadku destymulanty było odwrotnie, czyli wzrost wartości danej zmiennej był niekorzystny, tzn. powodował zmniejszenie poziomu zrównoważenia w określonym wymiarze (zob. tab. 1).

Następnie, na podstawie otrzymanych wyników, przeprowadzono analizę porównawczą wartości dla poszczególnych komponentów pomiędzy obszarami wiejskimi powiatów wchodzących w skład podregionu pilskiego w latach 1996, 2002 i 2010, a w konsekwencji całościową ocenę zrównoważenia rozwoju na obszarach wiejskich powiatów o zróżnicowanym rolnictwie. W tym celu posłużono się syntetycznym miernikiem rozwoju lokalnego, który był funkcją łączącą informacje cząstkowe. Ze względu na różne miana danych wykorzystywanych do sporządzenia

---

azotu, a tym samym dają zdecydowanie wyższą wartość sztuk dużych (SD) w przeliczeniu na ha UR niż produkcja trzody chlewnej szerzej (zob. [Zegar 2014]).

⁴ Podregion (inaczej subregion) obejmuje swym zasięgiem kilka powiatów i jest jednostką używaną do celów statystycznych. Każde z województw grupuje kilka podregionów, a od 2008 r. w Polsce funkcjonuje 66 podregionów [Rozporządzenie... 2007].

⁵ Zgodnie z zasadami interpretacji wyników analizy skupień Warda powiaty wchodzące w skład jednego skupienia reprezentują obszary o zbliżonej intensywności produkcji rolnej.

Tabela 1. Zastosowane w badaniach zmienne określające poziom zrównoważenia rozwoju lokalnego w poszczególnych gminach, wchodzących w skład powiatów podregionu pińskiego z podziałem na komponenty: środowiskowy, społeczny i gospodarczy

Wymiar środowiskowy	sieć wodociągowa (w dm ³) <i>per capita</i> – stymulanta
	obsada zwierząt gospodarskich w SD na ha użytków rolnych – destymulanta
	odsetek ludności obsługiwanej przez komunalne oczyszczalnie ścieków – stymulanta
	odsetek mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie – stymulanta
	odsetek mieszkań wyposażonych w gaz – stymulanta
	udział gruntów leśnych w powierzchni ogółem – stymulanta
	udział trwałych użytków zielonych w powierzchni ogółem – stymulanta
	udział powierzchni parków narodowych i krajobrazowych, rezerwatów przyrody w powierzchni ogółem – stymulanta
	nakłady na ochronę środowiska do ogółu wydatków – stymulanta
Wymiar społeczny	odsetek ludności w wieku produkcyjnym – stymulanta
	wskaźnik obciążenia demograficznego (osoby) – destymulanta
	przyrost naturalny na 1000 osób – stymulanta
	odsetek ludności dorosłej z wykształceniem wyższym – stymulanta
	średni wynik sprawdzianu kończącego szkołę podstawową (pkt) – stymulanta
	frekwencja w wyborach – stymulanta
	odsetek radnych z wyższym wykształceniem – stymulanta
	średnie wydatki budżetu gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca – stymulanta
	średnie wydatki budżetu gminy na pomoc społeczną na 1 mieszkańca – destymulanta
	powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę (m ²) – stymulanta
	odsetek ludności korzystającej z wodociągu – stymulanta
Wymiar ekonomiczny	bezrobocie rejestrowane na 100 osób w wieku produkcyjnym – destymulanta
	liczba gospodarstw rolnych na 100 ha ogółem – stymulanta
	liczba gospodarstw indywidualnych na 100 ha – stymulanta
	wskaźnik zatrudnienia osób w wieku produkcyjnym – stymulanta
	odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych powyżej 1 ha produkujących głównie na rynek – stymulanta
	odsetek użytkowników gospodarstw rolnych z wykształceniem wyższym – stymulanta
	średni obszar gospodarstwa rolnego ogółem - stymulanta
	odsetek indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzących działalność pozarolniczą – stymulanta
	odsetek pracujących w sekcjach usługowych – stymulanta
	stosunek liczby podmiotów prywatnych do publicznych – stymulanta
	średnie dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca – stymulanta
	średnie dochody budżetu gminy z udziału w PIT i CIT na 1 mieszkańca – stymulanta
	średnia wysokość środków na dofinansowanie zadań gminy z innych źródeł na 1 mieszkańca – stymulanta
	średni udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w ogóle wydatków budżetu gminy – stymulanta

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bołtromiuk 2011, s. 44].

wskaźników cząstkowych poddano je standaryzacji, a następnie zastosowano metodę sum standaryzowanych do oceny poziomu zrównoważenia rozwoju lokalnego według syntetycznego wskaźnika rozwoju regionalnego Perkala⁶:

$$s_i = \frac{1}{2} \sum_{j=1}^m z'_{ijn},$$

gdzie: z'_{ijn} – standaryzowana wartość j -tej cechy w i -tym obiekcie, obliczana według wzoru:

$$z'_{ijn} = \frac{x_{ij} + \bar{x}_j}{s_j},$$

zaś n – liczba obiektów.

Wskaźniki dla danego powiatu stanowiły średnią arytmetyczną wskaźników dla gmin wchodzących w skład tego powiatu. Zakres czasowy analiz objął więc lata 1996, 2002 i 2010, rzeczowy dotyczył zrównoważenia rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich o zróżnicowanym rolnictwie, przestrzenny zaś obejmował podregion pilski.

3. Intensywność rolnictwa a rozwój lokalny na obszarach wiejskich podregionu pilskiego

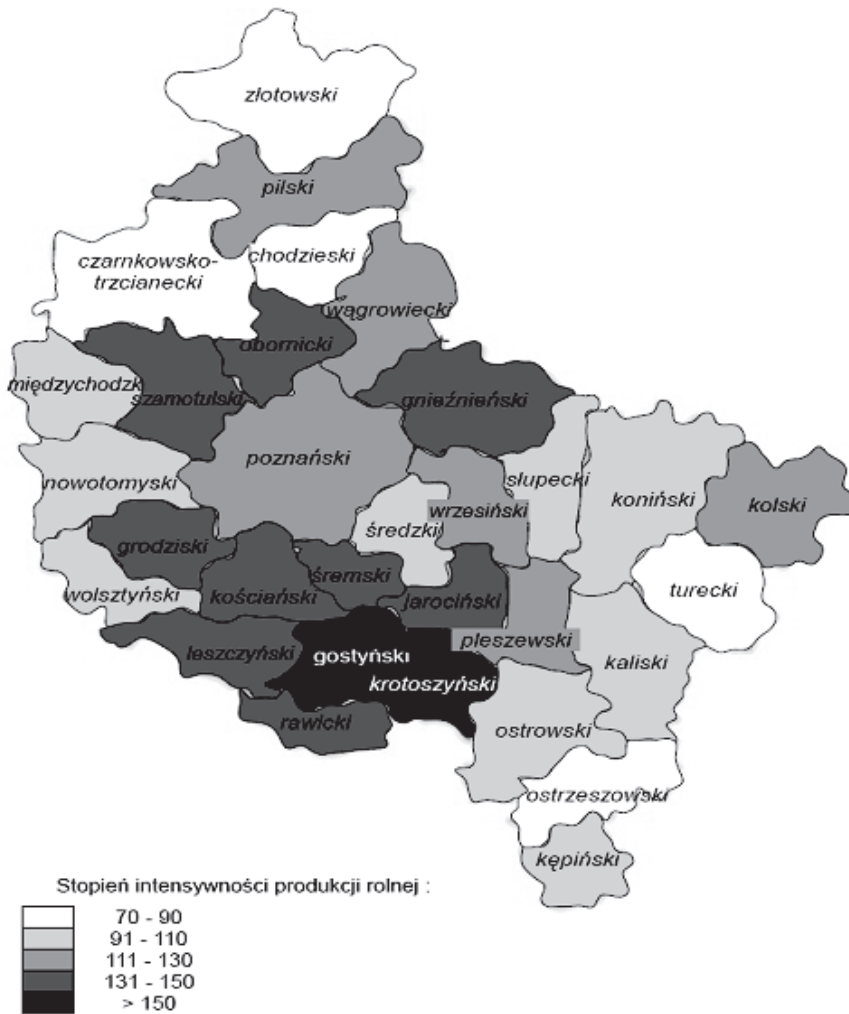
Metoda rang pozwoliła na uszeregowanie powiatów w województwie wielkopolskim według stopnia intensywności produkcji rolnej i wyodrębnienie obszarów wiejskich charakteryzujących się odmienną intensywnością rolnictwa (por. rys. 1). Stwierdzono, że najwyższy stopień intensywności produkcji rolnej w 2002 r. występował w południowo-zachodniej części Wielkopolski.

Do dalszych analiz wybrano jednak podregion pilski, ponieważ powiaty wchodzące w jego skład charakteryzowały się największym zróżnicowaniem w zakresie intensywności rolnictwa, o czym świadczył diagram drzewa. Wchodziły one w skład różnych skupień, reprezentujących grupy powiatów o zbliżonej intensywności rolnictwa⁷. Toteż podregion pilski był najbardziej odpowiedni z punktu widzenia realizacji celu opracowania. Tak znacznego zróżnicowania w zakresie intensywności rolnictwa nie odnotowano między powiatami żadnego z innych wielkopolskich podregionów.

⁶ Wskaźnik pozwala uzyskać porównywalność poszczególnych mierników i otrzymać jeden syntetyczny wskaźnik poziomu rozwoju regionu (szerzej zob. [Karmowska 2011]).

⁷ Zgodnie z interpretacją wyników analizy skupień Warda w jednym skupieniu znajdowały się powiaty o podobnej intensywności produkcji rolnej.

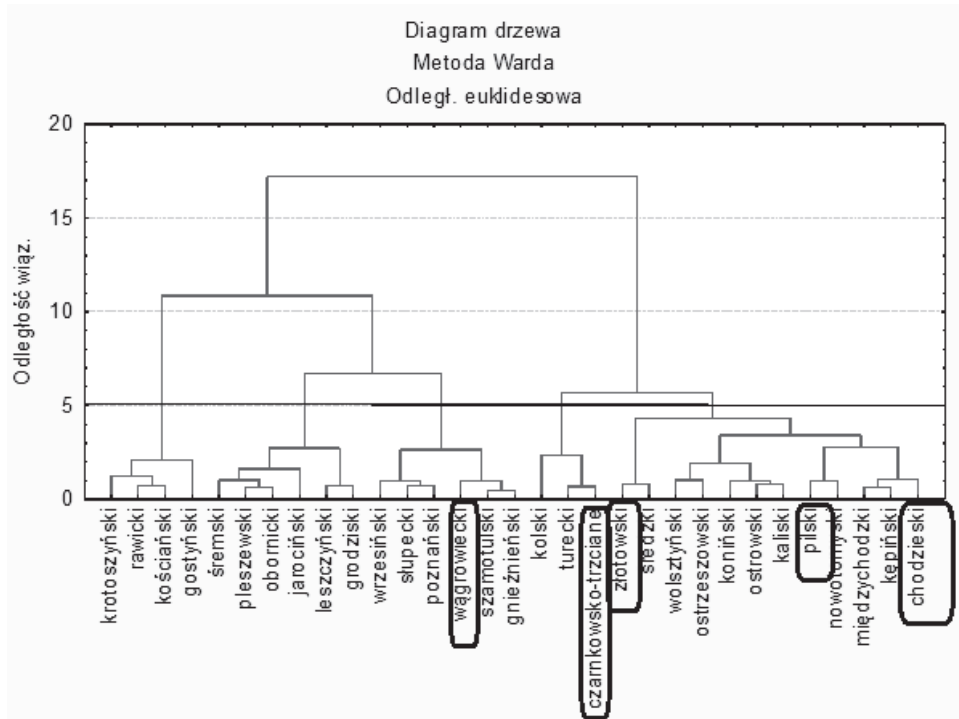

Rys. 1. Zróżnicowanie intensywności produkcji rolnej w Wielkopolsce według powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS 2003a, s. 55, 78, 122, 124, GUS 2003b].

Badania objęły więc obszary wiejskie z następujących powiatów: złotowski, pilski, czarnkowsko-trzcianecki, wągrowiecki i chodzieski. Relatywnie największym zrównoważeniem w zakresie komponentu ekonomicznego rozwoju lokalnego w podregionie pilskim charakteryzował się powiat chodzieski, co było dość zaskakujące ze względu na to, że należał on do powiatów o najniższej intensywności produkcji rolnej w Wielkopolsce. Z kolei zdecydowanie najniższe zrównoważenie w wymiarze gospodarczym było na obszarach wiejskich w powiecie złotowskim, który należał do tej samej klasy intensywności produkcji rolnej, co powiat cho-

Rys. 2. Skupienia powiatów o różnej intensywności rolnictwa w Wielkopolsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie [GUS 2003a, s. 55, 78, 122, 124; GUS 2003b].

dziecki. Tendencja taka występowała w każdym z lat objętych analizą. Można więc stwierdzić, że charakteryzowała się ona dużą stałością, zaprzeczając stwierdzeniu, że: obszary wiejskie o stosunkowo intensywnym rolnictwie charakteryzują się najwyższym zrównoważeniem ekonomicznym. W przypadku powiatów podregionu pilskiego obszary wiejskie o relatywnie najwyższej intensywności produkcji rolnej, a więc znajdujące się w powiecie pilskim i wągrowieckim, charakteryzowały wskaźniki zrównoważenia ekonomicznego niższe niż w przypadku obszarów wiejskich z powiatu chodzieskiego, co dowodzi braku wpływu intensywności rolnictwa na zrównoważenie ekonomiczne obszarów wiejskich (por. rys. 1, 2 i tab. 2). Także pod względem zrównoważenia w wymiarze środowiskowym wyróżniał się *in plus*, w każdym z lat objętych analizą, powiat chodzieski. Można więc mówić o braku konkurencyjności celów o charakterze ekonomicznym i środowiskowym na obszarach tego powiatu, co stanowi sytuację optymalną z punktu widzenia dążenia do zgodności efektywności mikroekonomicznej z wymaganiami społecznym. Zróżnicowanie pomiędzy porównywanymi powiatami, na korzyść powiatu chodzieskiego uwidaczniało się w szczególności w 2010 roku. Najmniej zrównoważone pod względem środowiskowym, w całym okresie badawczym, były obszary wiejskie powiatu

wągrowieckiego, który charakteryzował się razem z powiatem pilskim relatywnie najwyższą intensywnością produkcji rolnej (zob. rys. 1). Przemawia to za stwierdzeniem, że obszary o stosunkowo intensywnej produkcji rolnej charakteryzują się niskim zrównoważeniem środowiskowym.

Tabela 2. Wskaźniki zrównoważenia rozwoju obszarów wiejskich w powiatach podregionu pilskiego z podziałem na komponenty: ekonomiczny, środowiskowy i społeczny w latach: 1996, 2002 i 2010

Powiat	Komponent ekonomiczny	Komponent środowiskowy	Komponent społeczny	Syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju lokalnego
1996 r.				
Wągrowiecki	0,01	-0,32	-0,11	-0,14
Czarnkowsko-trzcianecki	-0,10	-0,11	0,05	-0,05
Złotowski	-0,24	-0,13	-0,07	-0,15
Pilski	0,02	-0,04	-0,01	-0,01
Chodzieski	0,19	0,29	0,07	0,18
2002 R.				
Wągrowiecki	0,01	-0,17	-0,11	0,09
Czarnkowsko-trzcianecki	-0,10	-0,11	0,05	-0,05
Złotowski	-0,31	-0,07	-0,06	-0,15
Pilski	-0,13	0,06	0,10	0,01
Chodzieski	0,03	0,28	-0,01	0,10
2010 R.				
Wągrowiecki	-0,05	-0,28	-0,10	-0,14
Czarnkowsko-trzcianecki	-0,18	-0,14	-0,08	-0,13
Złotowski	-0,25	-0,13	-0,08	-0,15
Pilski	-0,18	-0,10	-0,11	-0,13
Chodzieski	0,28	0,48	0,14	0,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Pod względem zrównoważenia w wymiarze społecznym zróżnicowanie między powiatami podregionu pilskiego było zdecydowanie najmniejsze. Przy czym relacje pomiędzy powiatami ulegały dość dużej zmienności w porównywanych latach. Najbardziej zrównoważony w wymiarze społecznym był ponownie powiat chodzieski (1996 r. i 2010 r.) i powiat pilski (2002 r.) Warto też dodać, że w 2010 r. obszary wiejskie powiatu pilskiego należały do relatywnie najmniej zrównoważonych w wymiarze społecznym. W 1996 r. oraz w 2002 r. były to obszary powiatu wągrowieckiego. W zakresie zrównoważenia społecznego obszarów wiejskich powiatów z podregionu pilskiego nie odnotowano więc żadnej stałej tendencji (zob. tab. 2.)

Relatywnie najwyższe zrównoważenie obszarów wiejskich powiatu chodzieskiego w wymiarze ekonomicznym, środowiskowym i społecznym (z wyjątkiem 2002 r.) spowodowały, iż syntetyczne wskaźniki rozwoju lokalnego dla tego obszaru były zdecydowanie najwyższe. Przypadek powiatu chodzieskiego zaprzecza więc stwierdzeniu, że obszary wiejskie, o relatywnie najmniejszej intensywności produkcji rolnej, osiągają najniższe wskaźniki zrównoważenia rozwoju, co wynika ze stosunkowo niskiej efektywności rolnictwa, jako dominującej formy działalności na tych obszarach. Dopiero na drugim miejscu pod względem wartości syntetycznych wskaźników zrównoważonego rozwoju znajdowały się powiaty o relatywnie najintensywniejszym rolnictwie w podregionie pilskim, a więc powiat pilski bądź wągrowiecki.

4. Zakończenie

Na przykładzie powiatu chodzieskiego, należącego do obszarów o najniższej intensywności produkcji rolnej w podregionie pilskim, zaobserwowano, iż możliwe jest osiągnięcie relatywnie najwyższego zrównoważenia w wymiarze zarówno środowiskowym, jak i ekonomicznym. Z drugiej strony, powiaty o relatywnie intensywnym rolnictwie (pilski, wągrowiecki) pod względem wskaźników zrównoważenia rozwoju lokalnego znajdowały się w każdym z lat objętych analizą za powiatem chodzieskim. Przy czym powiat wągrowiecki charakteryzował się zdecydowanie najniższym zrównoważeniem rozwoju lokalnego w wymiarze środowiskowym. Z kolei powiat pilski osiągał relatywnie wysokie wskaźniki zrównoważonego rozwoju w komponencie środowiskowym, pomimo stosunkowo wysokiej intensywności produkcji rolnej. W związku z tym odrzucono hipotezę główną opracowania, która głosiła, że: obszary wiejskie o stosunkowo intensywnym rolnictwie charakteryzują się relatywnie wysokim zrównoważeniem ekonomicznym i niskim środowiskowym, na obszarach zaś o relatywnie niskiej intensywności rolnictwa występuje sytuacja odwrotna. Udowodniono brak zależności pomiędzy zrównoważeniem rozwoju lokalnego obszarów wiejskich w powiatach podregionu pilskiego a intensywnością rolnictwa. Wynikało to ze złożoności czynników kształtujących rozwój obszarów wiejskich, w szczególności w komponencie ekonomicznym i środowiskowym.

Ważną konkluzją wynika także z obserwacji zrównoważenia w wymiarach ekonomicznym i środowiskowym obszarów wiejskich powiatu chodzieskiego. Na ich przykładzie okazuje się bowiem, że pomiędzy celami o charakterze ekonomicznym i środowiskowym może wystąpić zależność komplementarności i nie zawsze stoją one w opozycji, co umożliwi osiągnięcie wysokiego wskaźnika zrównoważonego rozwoju lokalnego ogółem. Przykład obszarów wiejskich z powiatu chodzieskiego może również świadczyć o tym, iż na obszarach o relatywnie mniej intensywnym rolnictwie łatwiej godzić cele środowiskowe i ekonomiczne. Może temu sprzyjać występowanie na nich niekonwencjonalnych form produkcji rolnej, takich jak np. rolnictwo ekologiczne. Pozwalają one na osiągnięcie relatywnie wysokich wyników

finansowych przez gospodarstwa rolne przy jednoczesnym zachowaniu dobrostanu środowiska na obszarach wiejskich. Wyniki przeprowadzonej oceny komparatywnej skłaniają także do dalszych badań nad wpływem intensywności rolnictwa na zrównoważony rozwój lokalny obszarów wiejskich oraz próby znalezienia odpowiedzi na zasadnicze pytanie: „jakie warunki powinny być spełnione na obszarach wiejskich, aby możliwe było godzenie efektywności mikroekonomicznej z ogólnospołeczną (zachowanie, a wręcz polepszanie występującego na nich kapitału środowiskowego i społecznego).

Literatura

- Adamowicz M., 2015, *Wspólna Polityka Rolna wobec rodzinnych gospodarstw rolnych stanowiących podstawę europejskiego modelu rolnictwa*, [w:] A. Chlebicka (red.), *Ekonomiczne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo MRiRW, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA, Warszawa.
- Board on Sustainable Development, Policy Division, National Research Council, 1999, *Our Common Journey: A Transition Toward Sustainability*, National Academies Press, Washington.
- Bołtromiuk A., 2011, *Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju gmin objętych siecią Natura 2000 w świetle badań empirycznych*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Brodzińska K., 2009, *Środowiskowe uwarunkowania konkurencyjności rolnictwa Warmii i Mazur*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu tom XI, zeszyt 4, |s. 37-42.
- Czyzewski A., 2013, *O nowy paradygmat rozwoju rolnictwa. Refleksje nad książką J. St. Zegara pt. „Współczesne wyzwania rolnictwa”*, *Ekonomista*, nr 6, Warszawa, s. 831-842.
- Green L.M., Espinal L., Traversa E., Amis E.J., 2012, *Materials for sustainable development*, *MRS Bulletin*, nr 37, s. 303-308.
- GUS, 2003a, *Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2002 roku – województwo wielkopolskie*, Wydawnictwo Głównego Urzędu Statystycznego, Poznań.
- GUS, 2003b, *Ważniejsze dane o podregionach, powiatach i gminach województwa wielkopolskiego*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań.
- GUS, 2016, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> (20.10.2015).
- Karmowska G., 2011, *Badanie i pomiar rozwoju regionalnego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*, *Roczniki Nauk Rolniczych Seria G*, tom 98, zeszyt 2, s. 85-93.
- Komisja Europejska, 2015, *Agriculture, A partnership between Europe and farmers*, http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/en/agriculture_en.pdf, data dostępu: 20.11.2015.
- Majchrzak A., 2015, *Ziemia rolnicza w krajach Unii Europejskiej w warunkach ewolucji wspólnej polityki rolnej*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- Rising L., Rehmer K., 2009, *Patterns for Sustainable Development*, [w:] *Proceeding PLoP '09: Proceedings of the 16th Conference on Pattern Languages of Programs*, Chicago, s. 25-39.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 r. (Dz.U. z 2007 r. nr 214, poz. 1573), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20072141573> (20.03.2016).
- Tomczak F., 2004, *Gospodarka rodzinna w rolnictwie. Uwarunkowania i mechanizmy rozwoju*, IRWiR PAN, Warszawa.

- Wojtasiewicz L., 1996, *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju lokalnego*, [w:] J. Parysek (red.), *Rozwój lokalny i lokalna gospodarka przestrzenna*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Wrzaszcz W., 2012, *Czynniki kształtujące zrównoważenie gospodarstw rolnych*, *Jurnal of Agribusiness and Rural Development*, zeszyt 2(24), s. 285-296.
- Zegar J.S., 2014, *Zrównoważony rozwój rolnictwa w świetle paradygmatu konkurencyjności*, [w:] A. Kowalski, M. Wigier, B. Wieliczko (red.), *WPR a konkurencyjność polskiego i europejskiego sektora żywnościowego*, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa, s. 57-76.